

לֵב דְּמִיָּה תְהִלָּה

עמנואל יהודה מורנו הי"ד

ציוני דרך

נולד בצרפת, כ"ד בסיוון תשל"א

עלה לישראל בגיל שנה

גדל בשכונת סנהדריה המורחבת בירושלים

היה חניך ב"בני-עקיבא", סניף שנר"א

למד בתיכון "הימלפרב" ו"הרטמן" בירושלים

למד במכינה הקדם-צבאית בעלי, מחזור ב'

התגייס לסיירת מטכ"ל בתש"ן

במהלך שירותו סיים תואר ראשון במשפטים

עבד בשירות הבטחון הכללי

נישא למאיה וגידל את שלושת ילדיו: אביה, נריה ונעם ישראל

חזר לשרת ביחידה, עלה בסולם הדרגות, והגיע לדרגת סא"ל

נהרג בפעילות מבצעית באזור בעל-בק בלבנון,
כ"ה באב תשס"ו, בליל שבת קודש פרשת ראה

במוצאי שבת קודש בשעה אחת וחצי לאחר חצות לילה
צבאו את הר הרצל אלפי חברים, חיילים ומפקדים,
ונעמדו דומיה לחלוק לו כבוד אחרון.

הלויתו נערכה באישון לילה כיאה ללוחם קדוש שכל חייו חי בצניעות

**"הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש מעמך
כי אם עשות משפט ואהבת חסד
והצנע לכת עם ה' אלקיך"**

(מיכה ו')

מבוא

"לך דומיה תהילה", כך קראנו לקובץ הסיפורים האלה. כי אנחנו יודעים שעמנואל לא היה מרשה שידברו עליו כלל. אנחנו יודעים שהוא בצניעותו תמיד אהב להישאר הרחק מאור הזרקורים, אנחנו יודעים שהשתיקה אפיינה אותו יותר מכל, ולכן "לך עמנואל דומיה תהילה".

ואנחנו יודעים שגם אם ננסה לדבר ולספר מי היה עמנואל, לעולם לא נצליח. כי מילים לעולם לא יצליחו לתאר את אישיותו המיוחדת בשביל להבין מי היה, פשוט צריך היה להכיר את עמנואל.

הרבה ממעשיו חסויים, ויישאר עלומים עוד שנים רבות. גם את תמונתו אסור היה לשים כאן.

ובכל זאת, בדור תהפוכות בדור אשר הוא "לא יום ולא לילה" בדור של "כוכבים נולדים" בחרנו לנסות ולהפגיש את חברי בני עקיבא עם עמנואל מורנו, דמות מופת אשר מגלמת בתוכה את הרוח הגדולה עליה התחנכנו ולאורה אנו מחנכים,

חשבנו על האופן בו ניתן לחיות את דמותו של עמנואל, כיצד להעביר במילים ובסיפורים מי היה. אחד הדברים שאפיינו את עמנואל יותר מכל, כפי שמספרים חבריו ובני משפחתו, הוא העבודה על תיקון המידות.

בשנים האחרונות הגיעו עמנואל ואשתו למסקנה כי היכולת להתקדמות רוחנית עוברת דרך העבודה על תיקון המידות. כמו כל נושא אחר בו עמנואל היה מטפל, גם למשימה זו נרתם עמנואל בנחישות האופיינית לו. עמנואל ערך מיפוי של כל התכונות בהם חשב שהוא צריך "לטפל". ביסודיות, במרץ, בלי לוותר לעצמו, הוא העמיק בלימוד הנושא תוך כדי חיפוש מתמיד אחר שיטות חדשות להתמודדות עם מידות הדורשות ליטוש. לעיתים אף היה משתף חברים ברעיונות ועצות שמצא אותן מועילות להתמודדות עם תכונה זו או אחרת.

אשר על כן, בחרנו כמה ממידותיו הבולטות של עמנואל והעמדנו אותן כראשי פרקים בחוברת. חשוב לנו להדגיש שעמנואל רכש כל אחת ממידותיו במשך שנים של עמל. אנו מקווים כי הקוראים ימצאו בקווי דמותו של עמנואל הוכחה לכך שניתן לעבוד על המידות וליישם ערכים נשגבים בחיי היום יום.

מתוך ההספד שספד לו הרב אלי סדן בהלוויה:
"עכשיו אחרי שעלית לגנזי מרומים, שוב אינך יכול עוד להסתתר. אישיותך הפרטית האישית נלקחה מאיתנו, אבל אומר החיים שלך, תוכן חיך, מעתה הוא שייך לכולנו.
הינך סמל לדור של גאולה, מאה יקומו תחתך ואלף אחריהם ילכו לאורך ויקימו לתחייה את האופי האמיתי הפנימי של העם הזה; רחמנים, ביישנים, גומלי חסדים וענווים, מלאי גבורה ותעצמות נפש ושמחת חיים."

אמונה

עמנואל הקרין את עולמו הפנימי על כל מי שסביבו. ראו עליו את האמונה החזקה שלו. הרבה חברה מהיחידה התקרבו ליהדות דרך עמנואל. גם כאלה שהיו מאוד רחוקים מזה. לדוגמה, אחד מחבריו של עמנואל לצוות רצה לטוס איתו לטיול. עמנואל הסכים לנסוע איתו בתנאי שהחבר ישמור שבת וכשרות במשך הטיול. החבר הסכים לתנאי, ואלה היו השבתות הראשונות ששמר בחייו. אותו חבר הוא היום ר"מ במכונה קדם צבאית. עמנואל לא היה 'מיסיונר' ולא ניסה להטיף ולהחזיר בתשובה. להיפך, עמנואל תמיד הקפיד בחצי צחוק חצי ברצינות, שלא נהיה יותר מידי דתיים במקום אחד, שחם ושלוש לא יחשבו שאנחנו משתלטים על "היחידה". אבל אם יזמת שיחה איתו על נושאי יהדות, הוא היה נענה ברצון ואז כבר לא היתה לך דרך נסיגה. הוא היה מסביר, טוען ומתווכח בלהט בלתי מצוי, מכל הלב, בשכנוע פנימי עמוק, ולא היה מוכן לוותר לך על האמת.

בשיחה שהעביר עמנואל לפני שמיניסטים הוא הסביר להם למה חשוב ללכת ללמוד לפני הצבא: "בצבא אדם דתי הוא מראה, שגריר, המייצג את עולם היהדות. אין אפשרות להיות פסיבי. אתה נדרש לתת תשובה. החשוב הוא קודם כל לתת תשובה לעצמך. אם עד היום יכלת לחיות ללא שאלות ותשובות, וזרמת במורד הנהר עם שאר חבריך, היום אתה לבד, נשאל ללא הרף, וכאשר אין לך תשובה אתה מתחיל להרהר בינך לבין עצמך האם אתה באמת מאמין במה שאתה עושה..."

אחד הערכים שעמנואל ייצג אותם באופן מוחלט, מה שהפך אותו למאוד חריג, גם בנוף של היחידה, הוא אהבת הארץ ברבדים הכי עמוקים שלה. בחברה בכלל וקל וחומר בצה"ל כבר לא רואים אנשים כאלה. זה לא רק לאהוב לטייל ביהודייה או בנחל הבשור, אלא באמת לחקור ולחפש את התוכן של האהבה הזו ואת המהות. למה אנחנו פה, למה האדמה הזו, למה צריך לנשק אותה ולמה צריך למות עליה, ולמה צריך להיאחז בה למרות שכל העולם חושב אחרת. זה משהו שמאוד חסר.

מתוך ההספד שנשא מפקד היחידה:

עמנואל, כאיש מקורות ואמונה, ביקש להדגיש, לא אחת, את יתרון הרוח על החומר. המעיט בדיבור, אך הרבה במעשים טובים, יצק בנו, ברצינות רבה, תורה ויהדות, אך הקפיד, בד בבד לשמר נפש צעירה ושובבות.

בשבוע שלפני נפילתו נפגשנו ביחידה. דיברנו על המלחמה ועל כמה שהוא מתוסכל מחוסר ההחלטיות ואי מיצוי הפוטנציאל של ישראל. דיברנו על כך שאנו נמצאים בתקופת פעמי משיח, וכל שהקב"ה רוצה, שפשוט נרצה משיח ונבקש משיח, ונצטק ונשווע משיח. נפרדנו לשלום בתקווה לביאת משיח במהרה בימינו. הוא האמין שהמלחמה הזו תוביל את עם ישראל לתשובה ולגאולה.

יום שישי כ"ו אלול תשס"ו, אחרי תפילת שחרית ב-6:00 שאלתי את עמנואל אם הוא נוסע לכיוון המרכז היום, והוא אמר שהוא יוצא ב-7:50 ושאידיק כי הוא צריך להגיע בזמן. הזדרזתי וניצבתי בסמוך לביתו, כדי שלא יתעכב לאסוף אותי, אבל הוצרתי לחכות לו שלא כמשוער. אותו בוקר לקח לעמנואל זמן רב להיפרד ממשפחתו. מדי פעם שמעתי את קולו שהוא עומד לצאת מהבית, ושוב הוא חוזר, כך כמה פעמים. לבסוף, רק ב-8:30 הוא יצא, ואיתו אשתו וילדיו מלווים אותו לאוטו. כשהבחין בי הוא התנצל על העיכוב, והסביר שחשב שאני מחכה לו בבית, והרשה לעצמו להתעכב עוד קצת. התחלנו בנסיעה. בתו הקטנה מנופפת בידה לשלום, ובנו הקטן רודף אחרי האוטו, כאילו אומרים אבא אל תיסע. אבל עמנואל בשלו חייב להיות חזק ולבטל כל רגש למען תפקידו ושליחותו. במהלך הנסיעה הוא היה מאוד רציני. בתחילת הנסיעה הוא דיבר בזו הלשון: "המלחמה הזו הראתה לעם ישראל כולו כי אין לנו לסמוך על כוחנו ועוצם ידינו, שהרי החיזבאללה הם בסך הכל 1500 חיילים, ואנחנו עם כל חיילנו, ועם הצבא הטוב והחכם והחזק שלנו, לא מצליחים מולם כבר חודש. זה הוריד את

הגאווה של הממשלה שלנו. זה דבר טוב, זה הראה לנו שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים" אלה היו דבריו, ובמשך שאר הנסיעה עמנואל היה שקט ורציני. לא ידעתי שהוא נוסע לפעילותו האחרונה.

חבר מהפלגה של עמנואל כותב למשפחת מורנו:
ברצוני לשתף אתכם בשיחה שהיתה לי עם עמנואל ביום שישי, מספר שעות לפני שעלינו למסוק. זהו תוכן הדברים, כיוון שאיני זוכר את הדברים מילה במילה.
ישבתי עם עמנואל ודברנו על כל מיני מקרים שונים שיכולים לקרות לנו, ומה נעשה בכל אחד מהמקרים. בעקבות תקרית המסוק המצערת שקרתה שבועיים לפני כן, בה נורה טיל על מסוק ונהרגו בו 5 חיילים, נוצר איזה חשש מהטיסה במסוקים מעל לבנון. בעקבות כך שאל אותי עמנואל שאלה: "מה אתה עושה, במידה וחס וחלילה, המסוק שלנו חוטף טיל ונשאר לך 5 שניות לחיות עד ההתרסקות?" ענית לו: "לא יודע. אני משער שאהיה מאוד עצוב ומפוחד, אעצום עינים ואחכה שזה יגמר כמה שיותר מהר ובלי הרבה כאב". עמנואל חשב רגע ואמר: "מה שאני אעשה, וזה גם מה שאתה צריך לעשות, זה להגיד 'שמע ישראל'..."
הסתכלתי עליו ואמרתי לו: "בסדר אז תגיד שמע ישראל... אבל מה זה ייתן לך? הרי בכל זאת שנייה אחרי כן המסוק יתרסק וכולנו נמות".
אז הוא ענה לי משפט שעד עכשיו מלווה אותי, ואני מאמין שהוא ימשיך ללוות אותי כל חיי: "אם לאדם נשארות חמש שניות לחיות ועדיין יש בשניות אלה משמעות לחייו ושאפיפה למה שאחריהם, משמע, לכל החיים שלו יש משמעות. אך אם לעומת זאת, לאדם נשאר חמש שניות לחיות, ואינו מבין את חשיבות השניות הללו, אז כנראה אין משמעות לכל החיים שלו. כי אנחנו לא חיים בשביל לספק את היצרים, או ליהנות ולחיות את הרגע, אלא החיים הם שלב נוסף בדרך אל השלב הבא".
המשפט הזה מלווה אותי מרגע התקרית הנוראית, ועוזר לי בכך שאני יודע שמבחינתו של עמנואל, החיים לא נגמרו שם עם אותה פגיעה ארוורה שגרמה למותו, אלא הוא רק סיים עוד שלב אחד בדרך אל השלב הבא, שהוא השלב היותר חשוב. ובשביל להגיע לשלב הבא, אנחנו חיים את החיים האלו. אני לא אדם דתי, אך אני מאמין שהאמונה החזקה של עמנואל עזרה לו לעבור ברוגע ובשלוה את כל הרגעים הקשים בחייו, ובעיקר מהרגע בו הוא נפצע ועד הרגע שבו הוא מת. אותי, הדבר הזה מחזק.

תוד

במהלך כיתה י"ב בלחץ הלימודים ביקשו בבית הספר שלנו מתנדבים ללוות ילדים עם פיגור בבית ספר שכן. רוב ילדי הכיתה טענו שהם עסוקים מדי. רק מעטים ובתוכם עמנואל נענו לאתגר. הילד שעמנואל ליווה כל כך אהב אותו, וגם שנים לאחר מכן, כשהיינו פוגשים אותו ברחוב, היה קופץ על עמנואל, מחבק ומנשק אותו כמי שאוהבו אהבת נפש.

הסיפור הבא הוא סיפור שמשתרע על פני שנים רבות מכיתה א' ועד השלבים המאוחרים של התיכון:

במהלך השנים נוצרה סביב עמנואל חבורה של ילדים, שהיו בעלי קשיים או בעיות, ונחשבו כ"לא מקובלים" בחברה. ילדים אלה החשיבו את עצמם כחברים הכי טובים של עמנואל ואת עמנואל כחברם הטוב ביותר, משום שעמנואל נתן להם את האהבה, התמיכה, העידוד והחיזוק ללא גבול וללא תנאי. הרקע הדתי, האינטלקטואלי והעדתי היה שונה מקצה לקצה מאחד לשני: היו ילדים עם בעיות מנטאליות, שלא היו מקובלים בחברה - בבית הספר ובבני עקיבא - אך עמנואל בשונה מכולם נתן להם את ההרגשה שהוא חברם הטוב ביותר; והיו אנשים חובשי כיפה שחורה שלא מצאו את דרכם בין הפלג החרדי לפלג החילוני ומשום כך לא הייתה להם חברה אמיתית, ואצל עמנואל הם מצאו כתף, אוזן קשבת, אהבה וחברות; ואנשים שאנחנו, החברה הקרובה הגדרנו אותם כ"עבריינים" של השכונה, אך הם הרגישו שעמנואל הוא חברם הטוב ביותר. כל אותם אנשים שונים ומגוונים היו פוקדים את הבית של עמנואל בתקופות שונות כמעט מידי יום לעיתים בשעות לא שגרתיות. הם נהגו להתדפק על דלתו של עמנואל גם בשבתות, ותמיד עמנואל קיבל אותם ונתן להם להרגיש רצויים. ומעולם,

ולו לשנייה, עמנואל לא נתן להם את ההרגשה שהם מעמסה וטרדה עבורו. אותם אנשים גודלו ע"י עמנואל, פשוטו כמשמעו, והשתלבו בחברה רק בזכות עמנואל. כזה היה עמנואל: איש פשוט, צנוע, אוהב את הזולת באשר הוא, חבר ללא גבולות.

לעמנואל היה חבר שחלה לפתע בנוון שרירים. לאורך כל תקופת המחלה והשיקום, עמנואל תמך באותו חבר בעיקר בתחום הנפשי והרוחני. עמנואל היה לוקח אותו לשעורי תורה ויושב עימו לשיחות נפש ארוכות. אפילו כשלא היה לו זמן לנסוע עם משפחתו לנופש, הוא מצא זמן להסיע את אותו חבר יום שלם לקברי צדיקים בצפון ולהתפלל אתו. בכל פעם שהיה חוזר מחברו היה אומר שהאדם הזה מחזק אותו מאוד, שאותו החבר עושה לעמנואל טובה.

עמנואל תמיד ייצג את הצעירים ביחידה מול הסגל הפיקודי. חבר'ה שלא שובצו למבצעים היו פונים אליו במצוקתם והוא היה הולך ונלחם בשבילם. הוא נכנס בשביל זה לקרבות עם מפקדיו. זה מאד מאפיין אותו לדאוג לחלשים ולצעירים.

למשפחת מורנו

רציתי לספר לכם סיפור אישי הקשור בעמנואל, תמיד רציתי לספר לו על המעשה שעשה עמי, אך בעקבי הזמן לא הספקתי להודות וחשבתי שמאוחר מידי. באחד משבועות טירונות היחידה, נתבקשנו להתכונן למסע, ועברה שמועה שזה הולך להיות מסע קשה. אני די נדרכת לקראת המסע, כך שברגע שהתחלנו לצעוד כבר הייתי די מותש. במהלך המסע נגררתי מאחור, כאשר לקראת הסוף כבר לא יכולתי להמשיך, ואז הגיע משום מקום עמנואל, כמו איזה מלאך מושיע, ואמר שאני חייב לגמור את המסע. הוא עזר לי, ונשאר לנו משהו כמו קילומטר וחצי, והכל בעליה. נדמה היה לי שאני הולך בשינה, רגלי היו כבדות ולא נשאו אותי. עמנואל לא הפסיק לתמוך בי מאחור, ובחלקו האחרון של המסע דחף אותי בידו, ולא נתן לי להישבר, כל זה תוך כדי התנגדות שלי. בסיום המסע טרם הספקתי להודות לו, והוא כבר נעלם.

אני מבקש להודות לו דרככם, על שהיתה לי הזכות להכיר אדם שהוא "עדינו העצמי", חבר ואוהב, רע ודואג, איש של חסד אמת.

מי יתן ובבנין ירושלים ננוחם ונזכה לביאת משיח ולתחיית המתים במהרה בימינו.

רוב תודות

אמיר

אחיו של עמנואל מספר:

לאורך תקופה מסוימת פקדה את הישיבה במושב מכת גניבות. כל יום נגנבו מחדרי הבחורים ארנקים וצויד יקר ערך. כשעמנואל שמע על התופעה הוא החליט שהוא יתפוס את הגנב ויהי מה. בראש השנה, כשכל הבחורים היו בתפילה, הלכנו עמנואל ואני לאזור החדרים, וארבנו לגנב. ואכן, הבחנו במישהו זר שמסתובב בין החדרים. מיד תפסנו אותו, אך להפתעתנו גילינו שהגנב אינו אלא אדם צעיר ומוכר המתגורר במושב. אותו אדם הודה במעשיו והוציא מכיסו את החפצים שגנב. הוא התבייש מאוד שגילינו אותו וחשש מתגובתנו. עמנואל שוחח איתו והגיע איתו להסכם. הוא אמר לו: "אנחנו מתחייבים לא לספר לאף אחד בעולם שאתה גנבת, ואתה בתמורה מתחייב לחזור בתשובה ממעשיך, להחזיר את כל מה שגנבת ולהגיע כל יום לתפילה בבית כנסת." וכך היה. אותו בחור התחיל לפקוד את בית הכנסת, ובמושב עד היום אין איש יודע את הסוד מי היה אותו גנב...

ביום ששי האחרון כשהיה עמנואל בדרכו לפעולה ממנה לא שב לקח איתו ברכו טרמפיסט. עמנואל היה בדרכו ליחידה, שם ערך את ההכנות האחרונות לקראת המבצע בלבנון, שהתקיים תוך שעות ספורות. להפתעתו של הטרמפיסט, במקום שעמנואל יוריד אותו בצומת על הדרך, עמנואל לקח אותו ישירות ליעדו - ישיבת כסא רחמים בבני ברק. הנסיעה הצריכה עיקוף משמעותי מדרכו המתוכננת ובמקום לנסוע ליחידה ישירות דרך כביש 6 נכנס עמנואל לבני ברק כאילו יש לו את כל הזמן שבעולם.

חבר מהיישוב של עמנואל מספר:
"לפני חתונתי אתה, אחי, התרגשת יותר ממני ושאלת האם הכל מוכן לחתונה.
אמרתי שכן, כמעט הכל מוכן למעט נעליים לחליפה. ידעת היטב את מצבי, שיש לי קשיים
כלכליים, בגלל מוגבלות פיזית שלי. שכנעת אותי שאתה קונה לי נעליים כי יש לך הנחה
משמעותית בתור חייל בקבע. סיכמנו בינינו שזאת תהיה מתנת החתונה. ביום שישי לקחת
אותי ונסענו, ואתה קנית לי כמה וכמה מתנות. מאוד התביישתי אבל אתה אמרת שטויות,
עזוב. כשחזרנו הביתה שמחנו שנינו שהכל מוכן. טוב, היתה החתונה, ובחתונה נתת לי
מתנה גם צ'ק.
אחי היקר, לא ידעתי עד היכן מגיע טוב לברך. אחי היקר אני מאמין שבזכות טוב לברך, יש לך
כרטיס כניסה שם בשמיים לכל ההיכלות כולל היכלו של משיח. אחינו היקר תזרח את
העניינים שם ותשכנע את פמליה של מעלה ואת הקב"ה שהגיע זמן לגלות את משיח צדקנו."

תורה ומצוות

"עמנואל היה איש של אהבה עזה לתורה, מסירת נפש על הלכה ואמירה יהודית ברורה
וגאה. הוא חי בצבא חיים של יהודי בכל רמ"ח אבריו. בכל מיני ערכים בסיסים וערכים דתיים
הוא היה היחיד שהקפיד עליהם. הוא לא היה מפסיד תפילה, שמר שבת וכשרות. יחד עם זה
הוא הקפיד לעשות כל מה שצריך, כל מטלה ומשימה, ואף פעם לא ניצל את הדתיות להקל
על עצמו. הוא לא נתן להרגיש שבגלל שהוא דתי הוא זכאי למשהו בשונה מאחרים. תמיד
הוא מצא את הפתרון כיצד זה לא יפגע בהתנהלות הנכונה ובמשימותיו."

במשרד ביחידה, תמיד היו לו ספרים על השולחן: באורי התניא, חת"ת, ספרים של ברסלב.
בשנים האחרונות הקדיש עמנואל יותר ויותר זמן ללימוד תורה. הלימוד היה מבחינתו השיא.
עמנואל החליט שאת ימי שישי הוא מקדיש ללימוד תורה. הוא עבד יותר שעות במהלך
השבוע כדי לפנות את ימי שישי. בימי שישי החופשיים היה לומד חברותא בשעות הבוקר,
משתדל ללמוד בכל רגע פנוי, ומצטער על כל רגע שאינו יכול ללמוד. את זכותו ללמוד לתואר
שני על חשבון הצבא ביקש להסב ללימודי קודש. הוא נהג לומר ששנתיים בישיבה עדיפות על
פני כל תואר שני.

היתה לו חופשה של חודש שלם מהצבא. עמנואל החליט לייחד את החופשה ללימוד תורה
שוטף. הוא הצטרף לתלמידי שיעור ב', צלל בים התלמוד, והיה מאושר. אמנם הוא גם סיים
לימודי משפטים, אך הוא ידע לומר שאין להשוות את לימודי האקדמיה לשמחה שיש בלימוד
תורה. בסוף אותו חודש הוא אמר שיהיה לו קשה לחזור ליחידה. הוא הסביר שבעולם הצבאי
אין לכוח הפרטי ביטוי כמו שיש בעולם התורה.

חבר מהיישוב מספר:

"עמנואל היה בא ללמוד תורה בכל הזדמנות שהייתה לו, ופעמים רבות למד בימי שישי עם
חברותא שהיתה לו. פעם עמנואל שאל אותו על כתיבת ה'שולחן ערוך' והתפתחות ההלכה,
אבל כיוון שהיה זה יום שישי, אותו החברותא היה חייב ללכת, וביקש להמשיך בשבוע הבא.
עמנואל לא רצה לעכבו, אך לא היה מוכן להישאר ללא תשובה עד הפגישה הבאה. הוא ליווה
אותו כל הדרך הארוכה, ובחזרה – כדי שיוכל לשמוע את ההסבר."

מי מקפיד בצבא על בשר חלק? עמנואל היה מקפיד על זה. הטבחים היו יודעים ומתקשרים
אליו: "עמנואל היום אתה יכול לאכול, יש בשר חלק".

לפלגה שעמנואל שרת בה היה מטבח שבו אוכלים את כל הארוחות. זה שנים שהכלים שם
אינם כשרים. הדתיים - חלקם אוכלים בכלים חד פעמיים וחלקם אוכלים בכלים הרגילים. גם
עמנואל, רוב החיים שלו ביחידה היה אוכל בכלים חד פעמיים. אף אחד לא העיז להעיר

בעניין, שכן המטבח פתוח 24 שעות, ומגיעים מילואימניקים וקצינים שלא ניתן לפקח עליהם בנושא הכשרות, ולא ניתן לנעול את המטבח בפניהם. בשנה האחרונה, עמנואל קיבל על עצמו להיות אחראי מטבח. עמנואל הכשיר את כל המטבח ודאג לכך שהמטבח יישאר בכשרותו, למרות כל הקשיים. הוא אף סידר שרב היחידה יקבל אישור להכנס לאותו מטבח ולפקח עליו. לטבח האחראי אמר: אם למישהו יש בעיה עם זה, שיפנה אלי, אני אטפל בו.

לאחרונה רצו להכניס למטבח הפלגה שתי חיילות חדשות בתור טבחיות. החבר'ה דווקא התלהבו מהרעיון, חשבו שזה ירים את המורל. אבל כשעמנואל שמע על כך הוא עלה מיד למפקד והודיע לו ששתי הבחורות לא ייכנסו לפלגה של גברים נקודה. הוא נתן לו הסבר בנושא צניעות, "והיה מחניך קדוש", והביא לכך שאת הטבח שעבד במטבח החתימו לעוד חצי שנה קבע.

במסלול היה לצוות של עמנואל שבוע מילוט, שבו היה צריך להגיע ממקום למקום בלי להיחשף, כשכל האמצעים כשרים, כולל גניבת אוכל. בשבוע הזה עמנואל לא אכל כמעט כולם, כי לא רצה לגנוב אוכל.

עמנואל היה אוהב ללמוד בתורה כל מיני תחומים, אבל היה הכי מחובר לפן הפרקטי בלימוד שלו. הוא אהב דברים פרקטיים, ובייחוד הלכות שבת. "הוא היה משגע אותי עם הלכות שבת, כל דקה פנויה הוא היה לומד גמרא", מספר אחיו, "עם כל המורכבות של הפעילויות בהן עסק, האחריות הגדולה וגם הסיכונים, הוא הקפיד לשאול ולברר בכל דבר שהיה לו ספק – כיצד לעשות, מה בדיוק מותר ומה אסור". בשבתות, עמנואל הקפיד על כל דבר קטן. הרבה דתיים כשיש מצב חירום בצבא מפסיקים לחשוב על כל הפרטים של הלכות שבת, עמנואל כל הזמן חשב.

כשהוקפץ בשבת לפעילות מבצעית, הוא נסע מהבית כל הדרך עם חלונות סגורים ולא הפעיל מזגן, למרות שהיה חמסין. הוא טען שזה חילול שבת לא הכרחי. כדי להתאוורר הוא פתח מפעם לפעם את הדלת, (כמובן שהוא סידר מראש שלא יידלק אור). אבל הוא לא ראה בדברים האלה בכלל גדולה, זה היה לו טבעי.

מישהו סיפר שהוא ראה פעם את עמנואל כותב בשבת בצורה מוזרה. הוא שאל אותו: "עמנואל, הרי כל השבת נסעת, דיברת בטלפון אז למה פתאום אתה כותב ככה?" עמנואל הסביר לו ששבת נדחית ולא מתבטלת, וצריך למעט בחילול שבת.

עמנואל לא רצה להשתמש בהיתר של חלק מהרבנים, לחזור בשבת הביתה אחרי פעילות מבצעית, ואמר שלא כולם במושב יודעים מה הוא עושה, ומשום מראית עין שלא יהיה חילול שם שמים, הוא לא חוזר, למרות שזה כמה שבתות ברצף שלא היה בבית ולא ראה את משפחתו.

אשתו של עמנואל מספרת:

בביתנו נהוג שכל יום כיפור אנו לוקחים על עצמנו התחזקות במשהו מסוים לאורך השנה. לפני שלוש שנים לקחנו על עצמנו ללמוד יחד כל יום את הלכות שמירת הלשון. ניסינו אבל עקב סדר היום העמוס והמשתנה של עמנואל לא עמדנו בכך וכל אחד ניסה לעשות את ההשתדלות שלו בנושא.

עמנואל הרגיש בשנים האחרונות בצבא שהנושא הוא ממש קריטי והייתה לו דילמה קשה. האם להתנתק מדיבורי החול, השיחות שלא קשורות בעבודה ובכך להמעיט מצד אחד את הסיכון להיכשל בעוון לשון הרע, ומאידך לוותר על הקשר החברי היום יומי עם האנשים שסובבים אותו, שברובם אינם דתיים.

עמנואל כהרגלו בחר בדרך הקשה יותר – לא להתנתק אבל עם זאת להקפיד בשמירת הלשון, ועוד יותר מזה – לנסות מדי פעם להסביר את המשמעות של רכילות ולשון הרע. אני יכולה להעיד עליו שידע את ההלכות והלך עם ספר שמירת הלשון צמוד בפאוץ'.

כאשר היו צריכים להיאמר דברים מקצועיים כלליים שנוגעים לביטחון מדינת ישראל הוא עמד ואמר, התווכח ולא ויתר. אבל כאשר היה צריך בשיחה אישית להעביר ביקורת על אחד ממפקדיו או פקודיו הוא התחבט והתלבט, בדק בהלכה והתייעץ. זכורה לי שיחה ארוכה מאוד איתו שנמשכה על כמה ערבים לקראת שיחה עם מישהו ממפקדיו, שלעמנואל הייתה ביקורת קשה כלפיו. הוא הציף את הדברים והתחיל למפות מה יועיל לאותו אדם בהמשך דרכו, מה ענייני, ובמה יש נגיעה אישית שאיננה נקייה, על אילו מילים אפשר לוותר. לאחר כל זאת עוד התייעץ איתי איך להציג את הדברים ומה דעתי. לאחר אותה שיחה הוא ממש קיווה שלא חרג, שלא פגע, ושהדברים יחלחלו למקומות הנכונים. כזה הוא עמנואל, "וחי בהם", חי את חוקי הקב"ה, לומד ומתקן ולא מסתגף ונסגר מהחברה.

אמת

לעמנואל היתה התכונה הנדירה המכונה בקוד האתי של צה"ל 'אומץ לב אזרחי'. אומץ צבאי זה לדוגמה לקום ולהסתער מול אויב. אמנם זה לא טבעי אבל זה מצופה מכל חייל ומפקד. 'אומץ לב אזרחי' פירושו לקום ולומר את האמת שלך ולעמוד עליה, גם אם כולם אומרים תעשה ההיפך. כולם אומרים תירה, תבצע כך, ואתה חושב שזה לא נכון, זו לא אמת, צריך לבצע אחרת. זה חסר היום מאוד. ועמנואל הלך עם האמת שלו, והיה מוכן לשלם מחירים אישיים ברמה חברתית, או ברמה של יוקרה אישית או של דרכים להמשך – והוא הלך עם זה עד הסוף, האמין שזו הדרך, שהוא חייב להגיד. בכל נושא שעלה בשיחה או בדיון, הוא לא היה יכול להיות אדיש לאמת, והיה מדבר ומתווכח מכל הלב ממש.

לפני כמה חודשים היתה ישיבה עם כל הסגל הבכיר של היחידה. באותה ישיבה דנו בנושא קידום הפרויקט שעליו פיקד עמנואל. במהלך הישיבה הועלו שיקולים של: קידום אישי, איך ניראה בעיני יחידות אחרות וכד'. עמנואל כעס על השיקולים שנקלחו בחשבון. באמצע הישיבה עמנואל קם ואמר: "תבינו טוב טוב, אני לא נותן דין וחשבון לאף אחד מכם, רק לקדוש ברוך הוא", כשכמובן הוא מבסס את טענתו על טיעונים מקצועיים שבהם היה מוערך מאד ע"י הסגל.

טוהר המידות של עמנואל הלך עמו לכל מקום. גם אם זה היה על חשבון ההתקדמות המקצועית של עמנואל, הוא לא היה מתפשר, הולך עם האמת שלו עד הסוף. ביחידה ידעו שהוא מוכן להקריב את הקריירה שלו רק כדי שדברים ייעשו כמו שצריך. זה עמנואל, איש של אמת, לאורך כל הדרך – אמת, לא שקר, לא 'לפלופים', לא מוותר. נלחם על האמת בלי חשבון.

המטרה שלו היתה לנגד עיניו, אם זה כדי להציל שבוי או מטרה חשובה אחרת. ואז, לא אכפת לו אם זה הרמטכ"ל, או ראש ממשלה או מי לא שיהיה, הוא יגיד את הדברים הכי ענייני שיש, גם אם הם בוטים. לא מפחד מאף אחד. זה בלט מאוד באישיות שלו ובלט ביחידה. אף פעם לא עשה חשבון אם זה יפגע בקידום שלו.

יש סיפור שמדגים את הקנאות של עמנואל לעקרונות שלו. עמנואל נסע עם חבר לטיול באירופה. במעבר הגבול בין איטליה לשווייץ אחד השוטרים האיטלקים קילל אותם: "ישראלים...". התפתחה תגרה בין חבורת השוטרים לבין עמנואל וחבר שלו. החבר מיד התנצל וביקש סליחה והשוטרים עזבו אותו לנפשו, ואילו עמנואל המשיך לחטוף מכות. כשהצליחו סוף סוף לצאת משם עמנואל כעס מאוד על החבר שהתנצל בפניהם רק כדי להתחמק מהם: "איך העזת לבקש מהגויים האלה סליחה?! וסירב לדבר איתו במשך מספר שעות.

מנהיגות

אף פעם לא היה אצלו קטע של 'אני' או קטע של 'אני רוצה להגיע, להיות' בשביל קריירה. לא עניין אותו הפיקוד לשם פיקוד, אלא כעמדה ממנה יוכל לתרום ולהשפיע יותר. אצל עמנואל היה רק 'אני רוצה לקדם, להשפיע, לעשות שיהיה יותר טוב, יותר איכותי'. עמנואל הלך תמיד בלי דרגות. הוא לא היה צריך דרגות על הכתפיים כדי לפקד. ההשפעה שלו על הסובבים אותו הייתה בדרך ההתנהלות והתנהגות שלו, ההבנה שלו, הערכיות. הוא רץ קדימה ונתן דוגמה.

הוא היה תלמיד מופנם, שקט ורציני שמיעט לדבר, אבל כשהוא כבר היה אומר משהו זה תמיד היה לעניין, והתלמידים האחרים תמיד רחשו לו המון כבוד. כבר אז היה ברור שיש לו המון כוחות נפש ומנהיגות טבעית. תמיד שאף למצוינות. לא התפלאנו כשהתקבל למטכ"ל.

בראש ובראשונה הוא היה חבר. עם עמנואל ידעת שלא משנה מה יהיה, אם קרה משהו הוא לעולם לא יעזוב אותך, הוא יוציא אותך החוצה וייקח אותך משם. הוא היה הלוחם הכי טוב וידעת שאתה יכול לסמוך עליו לגמרי, שהוא אף פעם לא יוותר.

בתחום המקצועי הוא היה אומן מספר אחת, ועל זה אין עוררין. הוא היה פרפקציוניסט, יורד לפרטים הקטנים; היה לו שיקול דעת, יכולת לקבל החלטות קונקרטיות במצבים קריטיים; הוא היה חד מאד, מבריק, נחוש; עמנואל נתפס ביחידה כאדם בעל ראש יצירתי, הוא ידע להשתמש ביצירתיות שלו לפתרון בעיות, לקבלת החלטות.

עמנואל היה 'שקדן על', האחרון שילך לישון. תמיד עסוק בשינון נושאים, בחשיבה על המשימה או על המטרה שלפניו. שוקד על תכנון לפרטי פרטים. כל הזמן בתנועה, לא נח לרגע. תמיד ובכל תחום שואף למקצוענות ומצוינות. לא היה מוכן לוותר, חייב להצליח. אבל אף פעם לא על חשבון אחרים אלא כדי לסחוף את כולם שיהיו יותר טובים.

עמנואל היה נועז. הוא האמין ביכולות ומתח אותן עד קצה גבול האפשר. ואז - עוד קצת. כשהיה צריך להציג תוכנית פעולה, היה עושה זאת מתוך אמונה פנימית ובטחון, ומשכנע ביכולת להוציאה אל הפועל. ויחד עם זאת, אף פעם לא הניח לעצמו להיות שאנן; היה חוזר ובודק את עצמו שוב ושוב, מציב סימני שאלה וספקות ובודק 'אולי אני עוד לא מספיק טוב'. זה גם היה חלק מהענווה שלו.

עמנואל היה אחד ממתכנני המבצעים ביחידה. היה לו ידע עצום בתחומים רבים וזכרון פנומנאלי. הוא נהג להקפיד על כל פרט ופרט כדי למנוע תקלות צפויות בשטח אויב. עמנואל היה יסודי מאוד, הקפיד שכל לוחם ידע בדיוק מה תפקידו בכח, אצלו לא היה מושג כזה "חורים שחורים". אצלו העניינים דפקו כמו שעון שוויצרי.

מפקד הצוות הקודם של עמנואל אמר עליו עוד בחייו:
עמנואל הוא החייל הכי טוב בעולם. ולמה?
זה"ל הוא הצבא הטוב בעולם,
סיירת מטכ"ל היא היחידה הטובה בצה"ל,
הצוות שלנו הוא הצוות הכי טוב ביחידה,
ועמנואל הוא החייל הכי טוב בצוות שלנו.

לכן לא נתפס לי מה שקרה. כאילו זה לא יכול לקרות לעמנואל, כי הוא אף פעם לא מפסיד, ולא נכנע, ולא מרים ידיים ומוותר. בכל פעילות ובכל דבר, אין מציאות שהוא יוותר. הדבקות שלו במשימה, במטרה - הייתה טוטלית. בשנים האחרונות הייתי הולך אחריו בצמוד אליו, מטפורית ומעשית, וידעתי שזה בטוח, כאילו משהו כאן שומר עליך. הוא הפך מחבר למשהו מגונן שאתה סומך עליו.

מפקד היחידה מספר על עמנואל:

עמנואל הוביל פעילויות מבצעיות מורכבות ביותר שנעשו ביחידה, מהחשובות שבוצעו בצה"ל ואשר תרומתם לביטחון המדינה רבה ומשמעותית. האתגרים עמהם התמודד במהלך שירותו, דרשו יכולות מקצועיות נדירות, חשיבה ממוקדת וחדה ואחריות אישית יוצאת דופן. בשנים האחרונות, היה עמנואל נושא הדגל בראש המחנה בפלגתו. עמנואל, היה למושא גאווה והערכה בקרב דור צעיר של לוחמים שגדלו בסביבתו. אך מעל לכל אלה הדברים, עטפו את אישיותו ערכיות, יושר, אהבת המולדת, יציבות ארץ-ישראלית שאיננה שנויה במחלוקת, אהבת האדם, אהבת המשפחה, שסיפקה לו כל כך הרבה אנרגיות. מתוך אלה, עלו וגאו עוצמותיו, אשר הקרינו מחוזקן על כולנו. בצניעותו, במקוריותו וברגישותו - כבש אותנו.

חברו ליחידה ספד לו:

במהלך שש עשרה שנות שרותך, נהיית לאחד הלוחמים שהשתתפו במספר המבצעים הרב ביותר בהיסטוריה של היחידה. לא פעם קור רוחך ואומץ לבך הם שהבדילו בין כשולן והסתבכות מבצעית, לבין עוד אחת מההצלחות הרבות שיישארו חסויות. תמיד היית בראש הכוח, מוכן לטפל בכל בעיה שתצוץ. שם, בראש הכוח, גם מצאת את מותך. אל מקומות בהם היית כמעט לבדך, גם חטיבה שלמה בקושי יכולה להיכנס.

כשהיינו צעירים יותר, אמר עליך מפקד הצוות כי מאז בר-כוכב לא קם לוחם כזה לעם ישראל. בזמנו, אותנו זה די שעשע, ואותך כמובן – מאוד הביך. והיום עמנואל, אני בטוח שבר כוכבא כבר הגיע לחלוק לך את הכבוד המגיע לך, ואולי גם לקבל ממך כמה "טיפים". ואנחנו עמנואל, איך אנחנו נזכור אותך?

מעל הכל נזכור איזה אדם וחבר היית. איך תמיד חיפשת איפה אפשר לעזור, איפה צריך לזרוק מילת עידוד. תמיד בעשייה – לרגע לא נח. נזכור, איך בנוסף להיותך לוחם רציני היית גם אדם מצחיק שידוע לשמור על שובבות נעורים. איך גם בסיומם של ניווטים מפרכים – דבר ראשון התחלת לבשל אוכל לצוות. איך ברגעים קשים הסתכלנו עליך, לראות מה אתה עושה ואיך אתה מגיב.

עמנואל, עשייתך המבצעית ביחידה תישאר מן הסתם חסויה עוד שנים ארוכות, אך לא תהיה זו הפרזה לומר כי כל אזרח ואזרח במדינה חייב לך רבות.

כשהיינו בתיכון הולכים להופעות של זמרים, ולפעמים מתערבבים בהמון ורוקדים עימם היה עמנואל מתעצבן וכועס עלינו: "תגידו שכחתם מי אתם? באנו לשמוע הופעה לא למסיבת ריקודים". כך היה גוער בנו בכל פעם שהיה מרגיש שחוצים קווים בתחום הדתי. אולם בצד גערותיו היה עמנואל חבר כל כך טוב שהביקורת לא היתה מרחיקה בינינו אלא רק מעצימה את הקשר.

בחודש האחרון היה עמנואל מתוסכל: הוא הרגיש שחסרה הרוח, רוח לחימה, לא אצל הלוחמים ביחידה, אלא אצל הדרג הצבאי והמדיני הבכיר. עמנואל חשב שצריך להפיח את הרוח הזו. הוא דיבר ביחידה על המשבר בהנהגה, כאב לו שהדרגים הגבוהים נמנעים מלעשות מה שצריך, וקודם כל חושבים איך לקדם את עצמם במקום לדאוג לעם ישראל. למרות שהיה סגן אלוף ביקש מהמפקד: "תמצא לי תפקיד של חייל ותיתן לי לעבוד. הוא כל כך כעס שהכל נתקע, שלא זז. הוא לחם להילחם, הוא כל הזמן חתר למגע, יזם פעילויות מבצעיות, דחף לצאת למבצעים.

אחרי מספר שנים בסיירת, הלך עמנואל ללמוד משפטים. הוא סיים את התואר, אך לא היה מעוניין להתחיל התמחות משום שידע שמשפטים זה לא בשבילו. הוא החליט לחזור לצבא. הוא היה אומר "מה, אני אשב במשרד כשבצבא אני מציל את עם ישראל?".

במלחמה האחרונה התקשר עמנואל לחבר על מנת לגייס אותו למילואים. אמר לו החבר: "עזוב אותי, יש לי אישה, ילדה, שאחרים ילחמו". עמנואל אמר לו: "יאללה, תהיה בשקט, עם ישראל קורא לך, תעזוב הכל ותגיע".

אותו חבר אמר לאחר השבעה: "אי אפשר היה לסרב לקריאה שלו. עמנואל כל הזמן עבד בשביל עם ישראל. אצלו זה אפילו לא היה 'מדינת ישראל קוראת לך', אלא יותר גדול מזה: 'עם ישראל קורא לך'".

צניעות

יום אחד חזר עמנואל הביתה וחיוך על פניו. "איזה עלמא דשיקרא!" "מה קרה?" שאלה אשתו. "זה עלמא דשיקרא, מתייחסים לאדם רק לפי תאריו החיצוניים, ולא לפי דרגתו האמיתית." עמנואל סיפר לה: "הלכתי היום וראיתי פתאום מודעה על לוח המודעות: 'הרצאתו של סא"ל ע', לוחם ביחידה סודית.' אמרתי לעצמי, וואו, הרצאה מעניינת, מעניין מאוד מה יש לו להגיד. פתאום שמת לי לב שזה בכלל הרצאה שאני אמור להעביר, איזה מצחיק! בכלל אין לי מה להגיד! למה בכלל שיבואו לשמוע אותי... עלמא דשיקרא..."

עמנואל לא נהג להסתובב עם דרגות הסגן אלוף, לא בבסיס ולא כשחזר הביתה. עם חטיפת גלעד שליט הוא היה בין הראשונים מהיחידה שהגיעו לשטח ומיד החל לפעול במה שצריך, אלא שהוא היה בבגדים אזרחיים. לפתע פנה אליו סג"מ שמשמש כקב"ט באוגדה ואמר לעמנואל: "מי אתה? מה אתה עושה פה?" עמנואל אמר לו שהוא מהחברה של היחידה שהוקפץ. הסג"מ אמר לו: "עוף, תעלה מיד על מדים". עמנואל בפשטות מיד הלך ולבש מדים, ללא דרגות. כשראה שכך קשה להזיז עניינים ולקבל שיתוף פעולה בקצב הדרוש מכל מיני גורמים בצבא, הלך וענד את דרגות הסא"ל. אותו סג"מ כשראה שעמנואל בעצם סא"ל נבהל ואמר לחבר משותף שהוא חושש שאותו סא"ל יראה לו מה זה. אותו חבר הרגיע אותו ואמר לו: מה קרה לך, זה עמנואל, הוא לא שם על השטויות האלה.

אשתו מספרת:

לפני מצגות מול בכירים בהנהגה המדינית והצבאית, עמנואל לא היה ישן בלילה. בכל מה שקשור בדבר מול אנשים "חשובים" הוא העדיף לא לעשות ו"להחבא אל הכלים". הוא היה אומר לי: "מאיה, אבל איך אני אדבר? אני לא יכול לדבר בפני אנשים. די', הייתי אומרת לו, 'אני כבר יודעת את המצגת 'בעל פה', מה אתה כל כך דואג?', אבל הדיוק היה חשוב לו הוא ישב על כל פרט שעות.

פעמים רבות הייתי בא להתייעץ עם עמנואל, והוא תמיד נתן תחושה של שווה בין שווים. כולם הרגישו בנוח לדבר איתו, ולא הרגשת אף פעם שהוא בכיר או בעל מעמד. אבל הכי מדהים היה שהוא הצליח לתת לך תחושה, שבעצם הוא לומד ממך.

קשה להבין איך הוא עשה את זה, אבל אפילו בשיחות שהיו לנו לפעמים על נושאים ביהדות, ואתם יודעים שאני לא ממש בא עם רקע של ידע, עמנואל היה נותן לי תחושה שלמד ממני, שחידשתי לו דברים.

עמנואל הרגיש הכי טוב במחיצת הדרג המקצועי והלוחם, ופחות עם הדרג הפיקודי מלמעלה. כולם עבדו איתו, וכולם אהבו אותו ביחידה – הטבחים, הנהגים, הקצינים. הוא התייחס לכולם באותה מידה. כשהיה צריך לדבר ולהסביר לטובת מטרה צבאית, אישור מבצע מתוכנן וכדו' – היה עושה זאת הכי טוב ומקצועי. אבל לטובת עצמו – לא ממש ידע לדבר.

הדבר היחיד שעמנואל לא היה יכול להצניע זה הצניעות שלו, וככל שהצניע את עצמו יותר כך הצניעות שלו הלכה ובלטה יותר.

למשפחת מורנו

עומד אני משתומם ובלתי מאמין לשמע אותה בשורה מרה שקיבלנו במוצאי שבת קודש פ"ש ראה, על הסתלקותו של עמנואל הי"ד. כנראה שאמרו המון ועוד יגיעו הרבה וגם יכתב

וישמע על אישיותו המלאכית של עמנואל. רציתי בשולי גלימתו להדגיש צד, שלי מאוד קסם ולוואי ואזכה להדבק בעקביו.

לי באופן אישי קשה היה להתעלם מדבר מאוד מיוחד. אמנם לא הכרתי את עמנואל בצורה מעמיקה, אבל כשנפגשנו היה נראה לי שעומד מולי האיש הכי פשוט בעולם - בלי שום פזזה, בלי גאווה, פשטות שובה כזאת שגרמה לי פשוט לרצות להישאר לידו, להיות חבר שלו, ובעיקר ללמוד ממנו.

היום כשאני שומע את כל מה שאומרים עליו, פתאום אני קולט איזה ענק שבענקים הוא היה, וזה לא מסתדר לי עם כל הפשטות. זה פשוט מצמרר אותי בכל פעם מחדש - אדם ענק, בעל יכולות, תכונות ומידות, שכמעט ולא מוצאים כאלו בימינו בעולמנו, ועם כל זה הפשטות המדהימה. איך מלבישים את הפשטות הזאת על כל התכונות המיוחדות והנערצות כל כך? זה בעיני הדבר הכי מדהים בעולם!

יהי רצון שמזכה לרשת ולו זעיר אנפין מן הרוח הגדולה והמדהימה הזאת. משתומם ומעריך מהגודל והפשטות ומהחיבור ביניהם, הנראה כבלתי אפשרי לבן אנוש. שלומי.

עמנואל

כשהגעתי ליחידה שמעתי ת'שם מורנו. חשבתי שזה הכינוי שלך, כי היית מעין רב של כולנו. רק בהמשך הבנתי שזה שם משפחתך, אבל הוא כ"כ מתאים לך. מורנו - המורה של כולנו. היית מדבר עם אנשים מהזוטרים ביותר ביחידה, ללא שמץ התנשאות, ידעת לתת לעומד מולך את ההרגשה שהוא שווה לך.

מורנו, היית מלא בכל, אחד המלאים בעולמנו, מלא בצניעות, מלא בענווה, מלא ביושר, מלא בתורה, מלא במעשים טובים, מלא באידיאלים. לא הכרתי אותך היטב ברמה האישית, רק מעט הכרנו, בבית הכנסת או בטרמפים איתך, אבל תכונות אלו פשוט נשפכו ממך החוצה וליושב לידך נשאר רק לקבל.

מורנו, אתה עובר לעולם האמת, אבל אנחנו נשארים כאן בעולם הזה עם הדמות הכבירה שהשארת לנו, הבניין שבנית באישיותם של אנשים כה רבים יישאר בניין לעד.

ברוך דיין האמת.
עובד

מתוך ההספד של חברו מתן:

ברור לי שכשתשמע את המשך הדברים אתה תגיד משהו בסגנון: "תרגיע עם השטויות האלה" או "אתה באמת אמרת את הדברים האלה עלי?"

אז רצינו שתדע, שעכשיו, אפילו יותר מאשר בחיך, אתה כבר לא רק עמנואל של המשפחה שלך, או עמנואל של מאיה והילדים וגם לא עמנואל של הצוות. מעכשיו, כך הבנו כולנו כבר בלוויה, אתה עמנואל של כלל ישראל, וככה, למרות מחאותיך, איבדת את הזכות להישאר ענו וצנוע, ולנו לחבריך, קמה החובה שעם ישראל אכן ידע מי אתה היית וכמה גדולה האבידה.

אין דרך טובה יותר לתאר אותך מאשר צמד המילים "העֵז והענווה". מחד - לוחם עז נפש, אמיץ בצורה בלתי רגילה, ומאידך - ענו בצורה קיצונית.

איך תמיד כעסת כששמעת שמספרים עליך סיפורי גבורה, איך התעצבנת כשהזכרנו לך שאפילו שירים שרו עליך. הקפדת תמיד להדיר את רגליך ממקומות בהם עלולים להעריך אותך יותר מידי. גם כשכבר ביקשו ממך לבוא לדבר עם בני נוער, אמרת שאין לך מה לתרום להם. כשדיברנו איתך, שיבחת והיללת את מה שאחרים עושים, אבל על העשייה הרבה שלך - כמעט אף מילה.

כאשר התקבל עמנואל לסיירת מטכ"ל במהלך כיתה י"ב, לא מצא מנוח מהתחושה שהוא ישתייך לקבוצה אליטיסטית כזו. כל הזמן עמנואל אמר אני מחכה שאפול ממטכ"ל ואלך לגולני עם כל עמך ישראל. עמנואל תמיד העריך את חיילי החי"ר הוא טען שאמנם ביחידה עושים מבצעים חשובים, אבל הגיבורים האמיתיים הם חיילי החי"ר שמסכנים את עצמם יום

יום, ולא רק במבצעים מיוחדים המתוכננים בקפידה. במהלך הקרבות בלבנון במלחמה האחרונה התקשר אלי עמנואל מספר פעמים ובכל פעם התאונן באוזני שאנו חיילי החי"ר עושים את המלאכה האמיתית ואילו הוא סתם גו'בניק, לא עושה כלום. זאת כמובן בצד האמת שעמנואל היה שותף למספר מבצעים עלומים במהלך הקרבות.

יעל, בת שבט של עמנואל מספרת:

הייתי פוגשת אותו בבית הכנסת השכונתי: שקט-שקט, צנוע-צנוע, ועם המון עצמה. פעמים רבות התפלל בפרוזדור בית הכנסת ממש, הפלאפון שלו היה עמו. אולי ידע על התרחשות של דברים באותה עת, אולי המתין לקריאה, ואולי היה נחבא אל הכלים. ואולי כל הדברים גם יחד. כשהיה עוד בתחילת המסלול היה שב הביתה עייף כל כך, עד שבלייל שבת כשהיה חוזר מבית הכנסת היה הולך בעיניים עצומות. ערב שבת אחד, הוא מעד ונפל במדרגות בית הכנסת. בפעם אחרת, בית הכנסת נותר נעול מבפנים. כל הקהילה נותרה בחוץ מטכסת עצה. עמנואל הגיע. הוא התקפל קטן קטן כמו מין צעצוע עץ שכזה שאפשר לפרק ולהרכיב, נכנס לבית הכנסת ופתח אותו לציבור. וזהו. אחר כך נעלם שוב לצד.

בערב שבת, היה לוגם מהמרק, ומהנהן כתשובות לשאלות שלנו. אבל לא יכלת להוציא ממנו מילה, ולא יכלת לדעת שום דבר ממה שהוא עושה. הוא היה צדיק נסתר. לפעמים הקב"ה לוקח את הצדיקים רק כדי שנדע מיהם.

פעם שוחח עם חבר שלו, טייס. הם גלגלו שיחה ביניהם מה הם יכולים לעשות אם יצאו לאזרחות. הם הגיעו למסקנה שאולי ילכו לעבוד בשמירה. עד כדי כך לא החשיבו את הישגיהם.

אשתו מספרת:

יש משפט שעמנואל היה אומר כל הזמן, שהיה מעין מוטו אצלו: "לא לעשות עניין כזה גדול". עושים – וזהו. לא צריך לדבר על זה כל כך. והוא עשה ברעיון הזה שימוש מגוון, למשל: הייתי באה אליו מתוסכלת, על שמידה שחשבתי שכבר עבדתי עליה, כמו קנאה – שוב עולה בי. הוא תמיד היה עונה: "מאיה, פרק ראשון ב'בעל התניא!', האדם הוא לא מלאך. אל תעשי מעצמך עניין כזה גדול. יש בך גאווה? – אז מה! אפשר לחשוב, את "כולה" מאיה מורנו. תמשיכי לעבוד על עצמך, כי אף אחד אינו מושלם. אדרבה: מי שחושב שהוא מושלם, ולכן מתפלא שיש בו גאווה – זו גאווה!"...

עשייה

עמנואל היה מאלה שתמיד עושים, לרגע לא נח. גם לאחר ניווטים מפרכים, מיד כשהיה מגיע חזרה מהניווט הוא היה מתחיל לבשל אוכל לצוות שלו. כשהצוות היה מגיע חזרה לאחר סדרות קשות מאוד היה זה עמנואל שמיד התחיל בסידור הציוד והכנת מסדרים. כבר בטירונות עמנואל היה זה שדואג לציוד המחלקתי עוד לפני שטיפל בציוד שלו. עמנואל לא הכיר את המונח "נופש". גם שהיה בחופש הרגיש צורך תמידי לעשות משהו, בשום אופן לא להסתלבט.

ניצול הזמן של עמנואל היה מדהים. אף פעם לא ראית אותו יושב סתם כך ומעביר את הזמן. פעם ישבנו קבוצת לוחמים, שתינו קפה ושוחחנו על דא ועל הא. עמנואל עבר וקראתי לו שיצטרף, והוא השיב במשפט שכל הזמן היה אומר: "מה שלא מקדם אותך - כנראה ייקח אותך אחורה".

אני נזכר, שלא פעם כשהיו חיילים יושבים 'בזולה' וסתם מפטפטים, ועמנואל היה עובר – כמובן כשהוא עסוק וממהר לאיזו מטרה – כולם הרגישו נבוכים ונעו באי נוחות על הכסא, מעדיפים להיעלם.

כל הזמן היה בהתקדמות, כאילו איזה גל סוחף אותו קדימה, והוא סוחף אותך יחד איתו להתקדמות, לעשייה. הוא תמיד חשב שעליו לשפר עוד ועוד, בכל דבר.

עוד מהילדות, עמנואל מאופיין בתנועה. כל הזמן זז, עושה. בבית הוא היה השמש של המשפחה. זה שתמיד שוטף כלים, זה שכל הלחץ של שבת תמיד מתנקז אליו: הכביסה, הגיהוץ, שטיפת רצפה. כשהיה מגיע לבית שלו וגם לבית הוריו, היה מתחיל לעזור, לסדר ולטאטא את הרצפה. "החפץ שהכי מאפיין את עמנואל הוא המטאטא או המגהץ", אומרת אמו. ואשתו מספרת: "מאז שהתחתנו, גם כשהיה מגיע הביתה עיף אחרי פעילות קשה – הוא היה אחראי לשתוף את הבית לפני שבת, לגהץ, לעזור עם הילדים, הפוך מטיפוס הבעל שחוזר הביתה ומיד צריך להגיש לו וכו'. בשבת, אחרי שאני כל השבוע לבד, הוא זה שמגיש, מפנה ומנקה."

הרב אלי סדן, ראש המכינה בעלי מספר: ההתנדבות שלו במכינה בעלי הייתה אינסופית. הוא היה אחראי על המטבח ושוטף תמיד כלים עד שפעם נאלצנו לבקש ממנו להשאיר מקום גם לאחרים. וביחד עם זה עמנואל היה גם דמות מרכזית בבית המדרש, והצטיין בשעורי העיון הכי קשים.

חבר של עמנואל הקים באשדוד את "בית יוסי", בית תמחוי לזכר אחיו יוסי אוחנה, המ"פ שנפל בלבנון. יום אחד פגש עמנואל את חברו, והתפתחה ביניהם שיחה. עמנואל התעניין מה קורה עם "בית יוסי". חבר שלו סיפר שהוא מעוניין להרים איזה פרויקט בבית התמחוי, והוא עובד על השגת תקציבים, אישורים וכו'. עמנואל התעניין מה בדיוק חסר. תוך כדי השיחה עמנואל הרים כמה טלפונים, דיבר עם כמה אנשים, וחיבר את חברו לאנשים שיעזרו לו בקידום הפרויקט. אותו חבר נדהם. הוא סיפר: "ברבע שעה עמנואל עשה מה שניסונו כלנו לעשות במשך חמש שנים! כזה הוא היה – ראש בשמיים, שתי רגליים על הקרקע, וידיים של תמנון..."

התמודדות במשבר

את הפרק האחרון בחרנו להקדיש לתקופה כואבת ומשמעותית בתולדות מדינת ישראל – תקופת הנסיגה מחבל קטיף, וגירוש המתיישבים מהגוש. עמנואל ראה את ההתנתקות כשבר עמוק, וגייס את כל כוחותיו להתמודד עם המשבר. אלה רק כמה מהסיפורים שמעידים על האופן בו בחר עמנואל להתמודד:

לעמנואל היו המון ויכוחים ביחידה לגבי ההתנתקות. חבריו ליחידה מספרים: "עמנואל התנגד מאוד להתנתקות וחשב שזו טעות איומה, דבר שאסור לעשות גם מתוך אמונתו העמוקה. הויכוח איתו על ההתנתקות, היה הכי עמוק שיש. הוא לקח את זה ללב. היום, אחרי שבימי השבעה ראיתי את כל האנשים שהוא נלחם בשבילם, הבנתי למה זה כל כך חזק. הוא לא נלחם סתם על דעה, הוא חי את הנושא. כל כך כאב לו שהצבא שהוא משרת בו עושה זאת. הוא הבהיר לכולם – 'אם אדרש להשתתף באיזו שהיא צורה ובאיזה שהוא מעגל של ההתנתקות, אני מוריד את הדרגות והולך הביתה'. אלף פעמים שמעתי ממנו את המשפט: 'אני אניח את הדרגות, אין לי שום בעיה'."

לפני ההתנתקות היה שלב שכינסו את כולם ואמרו ללוחמים שאסור להביע עמדה. מי שיביע עמדה, אמרו לנו, ימצא את עצמו מחוץ ליחידה. עמנואל בא ואמר לבכירים שאם יבקשו ממנו להשתתף בהתנתקות הוא שם את הדרגות והולך הביתה. הוא אמר שהוא נאמן לחוקי הצבא, אך חוקי הקב"ה נמצאים מעל לכל. לוחם צעיר מהיחידה סיפר: אנחנו התגאינו בכך שיש לנו מפקד שאומר את דעתו נגד ההתנתקות ושאלף אחד בצבא לא מעיז לעשות לו משהו.

הוא התנגד כל כולו לפינוי, ותמך במחאה נגד ההתנתקות. הוא ידע והצהיר בלי חשש שלא ייקח חלק בפינוי. אבל הוא לא חשב לשבור את הכלים. הוא טען שלעזוב את הצבא זו טעות, כי זה צבא של כולנו.

כשקרה מה שקרה בעמונה הוא לקח יום חופש. הוא אמר לצבא שהוא לא מגיע היום. הוא היה ממש שבור ומתוסכל, ועם זאת המשיך בכל המוטיבציה וההתלהבות לפעול למען בטחון ישראל. כשמדובר במשימות למען המולדת הוא היה שם עד הסוף.

בשבוע האחרון שלפני הגירוש הוא היה מגיע כל ערב לנווה דקלים, למשפחה של אחיו, אחרי שעשה להם קניות, נשאר כמה שעות, ובבוקר חוזר ליחידה כאילו כלום לא קרה. עמנואל הגיע בשבת האחרונה לנווה דקלים. הוא נשאר כל השבת יחד עם הפליטים האחרונים. עזב את האישה והילדים כדי להיות עם משפחת אחיו בשעות הקשות. בתקופה הזו כבר אי אפשר היה להיכנס לגוש, אבל את עמנואל אף אחד לא יכול היה לעצור. כשהוא רצה לעשות משהו הוא עשה.

בתקופת ההתנתקות, עמנואל לקח חופשה מהצבא. כאשר הפינוי כבר היה עובדה בשטח, הוא החליט להקדיש את זמנו לסיוע לעקורים. הוא נרתם כל כולו לשם העניין, וגם עשה טלפונים לכל העולם לבוא לעזור ולהציל דברים של התושבים. הוא גייס כל מיני אמצעים, כלי רכב וציוד. הוא לבש מדים על מנת שיוכל להכנס ולצאת בחופשיות באזורי חבל עזה והשומרון. כך הוא עזר למפונים לארוז ולארגן את חפציהם כאשר הוא מקפיד לרשום על כל ארגז את תכולתו ואת שם בן המשפחה שהחפצים שייכים לו. באחד הבתים ארז את חפציה של ילדה בשם הודיה ועל אחד הארגזים שלה כתב לה "דעי לך הודיה, יגיע זמן ההודיה... אל תדאגי!" כשהודיה פרקה את חפציה במקומה החדש, התרגשה מאוד כשראתה את הכיתוב, וחיפשה את זהותו של הכותב שעזר לה אז. וכך פרסמה הודיה באחד מעלוני השבת:

"דמעות. כאב. בכי.

ושוב אותם זכרונות...

לא, זה לא היום שאחרי ולא שנה אחרי, לא בטקס פרידה ולא ביום זיכרון, סתם יום של חול.

היום שנכנסנו לקרטונוילה.

עברו כבר כמה חודשים מאז אותו יום ארוך. עברה כבר תקופה, אבל הכל חוזר מחדש. אני נכנסת לחדר המיועד (סוג של תחליף זמני עד שאשוב...) מלא ארגזים, שקיות ובלגן עד התקרה.

בלבול כעס ועייפות. לא יודעת ממה התחיל.

פתאום אני רואה בצד החדר ארגז ענק סגור בכמויות של מסקנטייפ.

אין לי מושג מי הוא המתנדב שעזר להורי לארוז לי את החדר, שבוע אחרי שגורשתי ממנו אבל מי שזה לא היה - רציתי לומר לך תודה!

בטוש שחור עבה על הארגז כתבת: "דעי לך הודיה, יגיע זמן ההודיה... אל תדאגי!". התרגשתי מאוד. בשעת משבר, ממש באותם רגעים נוראיים של הרס וחורבן, עמדת במבחן!

באמונה חזקה ועצמתית בבורא עולם ידעת שהכל לטובה, אבל באמת באמת, ההההכל לטובה!!!

פתאום ארגז אפור מכעיס ומעיק הפך למקור של חוזק, עצמה ורוח שהעידו על הרגעים האחרונים שלי בחדר שלי...

שוב דמעות הפעם של כח, תקווה ואמונה.

"אל דאגה עוד יגיע זמן ההודיה!"

בדרכים עקלקלות התגלה לבסוף מי היה המלאך שעודד את רוחה של הודיה... המלאך הזה נהרג בפעילות צה"ל בלבנון ימים ספורים לאחר שהודיה שלחה את המכתב – עמנואל מורנו.

כשקיבל עמנואל את דרגת סגן אלוף, היה זה בימים שלאחר ההתנתקות. עמנואל ביקש, שלא כנהוג, לשאת דברים במעמד זה, שנכחו בו אנשי הצמרת צה"ל. אלה הדברים שנשא: הורי, ראש אמ"ן, מפקד היחידה, ושאר הנוכחים שכיבדו אותי במעמד זה. עומדים אנו בתפר בין סיומה של שנה ותחילתה של שנה חדשה הבאה עלינו לטובה. חיתום וסיכום של שנה הוא לא רק תיאור תמציתי של רצף אירועים שהתחוללו, אלא נקודת מוצא לקראת השנה המתחדשת. השנה החולפת הייתה רצופה באירועים ומשברים אשר איימו על אחדות העם ושלמותו. בעתות משבר ראוי לעיין בדרכו המיוחדת של ר' עקיבא, שכידוע היה מאחרוני חכמי המשנה - התנאים, אשר חווה את חורבן בית המקדש השני. את הסתכלותו המיוחדת של ר' עקיבא על המציאות, ניתן לראות כחוט השני במדרשים רבים בתלמוד הבבלי. הבולט שבהם במדרש הבא:

לאחר חורבן בית המקדש השני, עלו לירושלים רבן גמליאל, ר' אלעזר, ר' יהושע, ור' עקיבא. כאשר הגיעו להר הצופים, השקיפו אל עבר הר הבית וראו את ירושלים החרבה. עמדו הארבעה וקרעו את בגדיהם לאות אבל. המשיכו בדרכם והגיעו להר הבית, אל המקום שבו עמד בית המקדש. ראו החכמים שועל שיצא מבין חורבות קודש הקודשים, הזדעזעו החכמים והתחילו לבכות.

ואילו ר' עקיבא צחק.

שאלו החכמים את ר' עקיבא: מדוע אתה צוחק?

השיב להם ר' עקיבא בשאלה: ומדוע אתם בוכים?

אמרו לו: "איך רואה? ירושלים חרבה סביבנו, ושועל יוצא מבין שרידי בית מקדשנו - ולא נבכה??!"

השיב להם ר' עקיבא: השועל מוכיח שהתקיימה נבואתו של מיכה הנביא, שניבא שירושלים תחרב ותהיה מקום לחיות היער. אם נתקיימו דברי מיכה הנביא, בוודאי יתקיימו גם דברי זכריה הנביא, שאמר: "כה אמר ה' צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים; ואיש משענתו בידו מרוב ימים. ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה" - ולכן אני צוחק!"

אמרו החכמים לר' עקיבא: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו.

קיימות שלוש דרכי תגובה מול משבר: האחת - לשקוע במצולות היאוש והדכדוך, זו איננה דרכנו כלל ועיקר, ולא נאריך בה. הדרכים האחרות מבטאות אופטימיות, אך האחת משובחת מן השניה. הראשונה מביטה אל עבר האור שאחרי החושך - הטוב שמעבר לרע, ומתעלמת מעצם קיום הרע, זו הדרך הקרויה בפי העם "לראות את חצי הכוס המלאה".

אך יש דרך טובה הימנה, וזוהי דרכו של ר' עקיבא - שימוש ברע כמנוף להתחזקות. כידוע, כאשר אדם נמצא בקושי ובמשבר, הוא מגלה כוחות נפש שאילולא המשבר לא היו באים לידי ביטוי - בדומה לחייל שעובר מסלול קשה ומייגע. ניתן לומר שלמרות - ובעצם - בזכות אותם קשיים, הוא יוצא חייל מחושל וטוב יותר.

ניתן איפה לסכם ולומר, שבדרך האופטימיות הראשונה נשארים חזקים, בעוד שבדרכו של ר' עקיבא יוצאים מחוזקים. בעמדנו בפתחה של שנה חדשה, מי ייתן ונדע לאמץ הסתכלות זו על המציאות גם בחיי היומיום הפרטיים, וכן בחיי האומה. הסתכלות שהופכת מְשַׁבֵּר לְמַבְשֵׁר. בתקווה שממשברים אלו נצא מאוחדים ומחוזקים מול האתגרים העומדים לפנינו. לסיום תודה לראש אמ"ן, לעודד ולכל הנוכחים, ובמיוחד להורי שליוו ותמכו בי לאורך השנים, ואחרונה חביבה אשתי - החצי השני שלי, שתומכת ואוהבת ללא גבול. תודה על הכל. שנה טובה לכולם.